

**Boshqaruvda nizoli vaziyatlar va ularni bartaraf etish, vaziyatlarni
taxlil qilish, maqsad va vazifalardagi o'zgarishlar yuzasidan keys stadi
tayyorlash - KEYS STADI.**

Guruh: 011-20

Bajardi: Mamadaliev Hojimurod

Tekshirdi: Malika Parpieva

Keys stadi - bu simulyatsiya qilingan va real vaziyatlarni tahlil qilish, hal qilish va muhokama qilishga asoslangan ta'lim tizimi. Case study o'zbek tiliga aniq tarjimaga ega emas. Asosan, inglizcha atama yoki bir nechta rus tilidagi o'xshashlar qo'llaniladi: *кейс-стади, бизнес-кейсы, кейс-метод*.

Keys stadi

Keyslarni o'rganish tarixi (biznes keyslari) Amaliy misollar orqali o'rganish rivojlanish yo'li sifatida qadim zamonlardan beri mavjud bo'lib, Spartadagi o'g'il bolalarda etakchilik qobiliyatlarini tarbiyalash uchun aniq janglarning tavsifi va ularni tahlil qilishdan foydalanilganligi haqida ma'lumotlar mavjud. Biroq, rasmiy ravishda, o'qitish usuli sifatida, keys-stadi usuli birinchi marta 1924 yilda Garvard biznes maktabida qo'llanila boshlandi, o'shanda uning o'qituvchilari va talabalari mavjud bo'lgan texnologiyalar yordamida menejment va biznes amaliyotini o'rganishning iloji yo'qligi bilan duch kelishgan. darsliklar. Darsliklarga muqobil bo'lib, etakchi biznes amaliyotchilari bilan suhbatlar va ular asosida yozilgan batafsil hisobotlar (vaziyatlarning tavsifi) top-menejerlar u yoki bu vaziyatni qanday hal qilganliklari, shuningdek, ularning faoliyatiga ta'sir qiluvchi omillar bo'ldi. Keyslarni o'qitish tizimi va birinchi biznes-keyslar shunday tug'ilgan.

Tinglovchilarga muammo bilan tanishish va mustaqil ravishda va jamoaviy muhokama jarayonida biznes ishining yechimini topish uchun haqiqiy tashkilot o'z faoliyatida duch keladigan muayyan vaziyatning tavsifi berildi.

Hozirgi vaqtda G'arb biznes ta'limida biznes-keyslardan foydalanish bo'yicha katta tajriba to'plagan. Yevropa va Amerikaning yetakchi biznes maktablari nafaqat o'rganish modeli sifatida amaliy tadqiqotlardan foydalanadi, balki yangi biznes-keyslarni yaratishda ham ishtirok etadi.

O'zbekistonda biznes maktablari va biznes ta'limining keng tarqalishi bilan vaziyatni o'rganish amaliyoti ham keng qo'llaniladi. 90-yillarning oxiridan boshlab tarjima qilingan (G'arb) biznes-keyslar qo'llanila boshlandi. Mamlakatning yetakchi universitetlari biznes masalalarini hal qilish bo'yicha chempionatlar o'tkazish amaliyotini qo'llab-quvvatlamogda. Biroq, O'zbekiston kompaniyalari tajribasiga

asoslangan yangi biznes-keyslarni yaratish zarurligi masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Keys-stadi (keys-stadi) analitik va tanqidiy fikrlashni, shuningdek, ijodkorlikni rivojlantirishning eng yaxshi usullaridan biri hisoblanadi.

Keysni ishlab chiqish modeli. Keysning yaratilish jarayoni murakkab protessual tizimdan iborat bo'ladi. Keysni ishlab chiqish modelining umumiy sxemasi quyidagi **1-sxemada** keltirilgan.

Sxemadan ko'rinib turganidek, keysning shakllantirilishiga bir qator omillar ta'sir qiladi. Ulardan asosiylari quyidagilar:

1. O'quv fani bo'yicha Davlat ta'lim standarti (DTS)dagi keysni ishlab chiqishga asos bo'lgan ta'lim tizimi talablari – keysning fanni o'qitish tizimidagi o'rni,

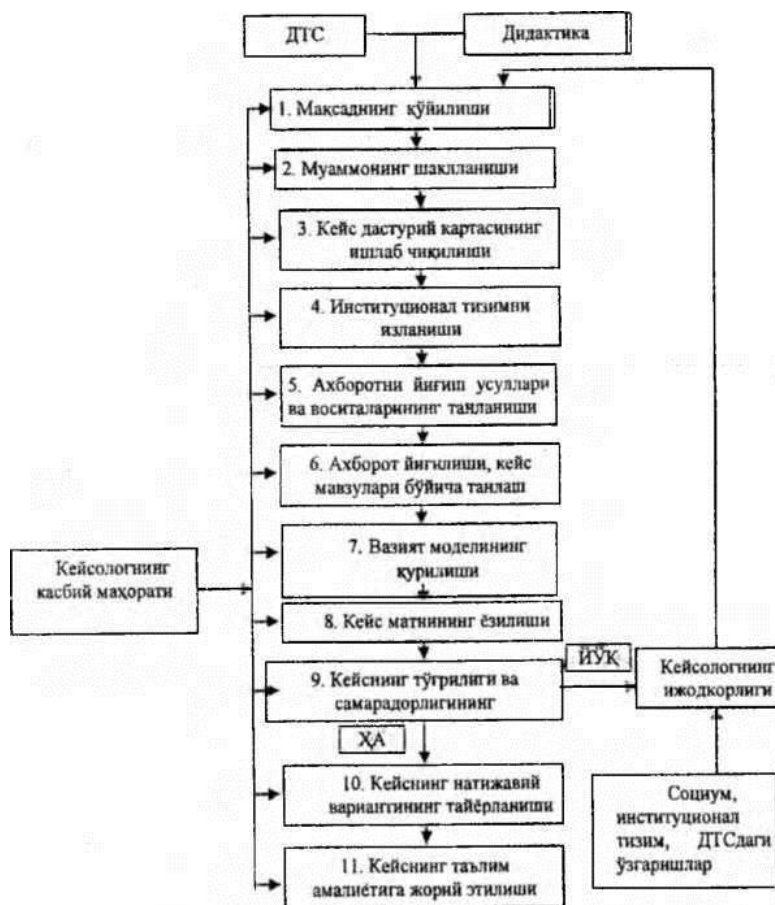
uning maqsadlari va o'quv natijalari, tinglovchilar keysni hal qilish uchun oldindan egallashi lozim bo'lgan bilimlarni belgilaydi.

2. Ushbu fan bo'yicha nazariy, amaliy va didaktik talablar – ta'lim mazmuni; ta'lim maqsadlarining amalga oshirilishi va bashorat qilinadigan o'quv natijalariga erishishni ta'minlaydigan vositalar, o'qitish uslublari va shakllari, axborot-kommunikatsiya va boshqaruv usullari va vositalarini; ta'lim jarayonining kechishi va natijalarini belgilaydigan qonuniyatlar, tamoyillar, koidalar va me'yorlarni belgilaydi.
3. Sostium, institutsional tizimdan iborat keys ob'ektida hamda DTSda yuz berishi mumkin bo'lgan o'zgarishlar – bu omillar keysga o'zgartishlarni kiritish orqali axborot ta'minotida tezkorlik bilan aks etishi kerak.
4. Keysologning kasbiy mahorat – bu keysni bajaruvchining o'quv predmeta bo'yicha bilimlari majmui, keysni ishlab chiqish, ta'limning keys-texnologiyasini loyihalashtirish, rejalashtirish va amalga oshirish qobiliyatidan iborat bo'ladi.

Keysni ishlab chiqish jarayonining o'zi keysologning maqsadni faraz qilishidan boshlab to keysni ta'lim jarayoniga joriy etishgacha bo'lgan jami harakatlarining muayyan izchillikda amalga oshirib borilishidan iborat.

1-sxema

Keysni ishlab chiqish modelining umumiy sxemasi

Keysni ishlab chiqishning ushbu birinchi bosqichi quyidagi harakatlarni o'z ichiga oladi: Keysolog faoliyati mazmunini bosqichma-bosqich ko'rib chiqamiz.

- keysning o'quv kursi tuzilmasidagi o'rnini belgilash;
- uning ta'limiy maqsadini ifodalash (tinglovchilarni tanishtirish, keys mavzusi bo'yicha haqidagi bilimlarni shakllantirish, chuqurlashtirish, o'rgatish, malakalarni orttirish, ko'nikmalarni rivojlantirish va hokazo);
- keysda tinglovchilarning ta'limdagi yutuqlari natijalari uchun «mas'uliyat zonasi»ni aniqlash;
- o'zlashtirilishi, kengaytirilishi, rivojlantirilishi lozim bo'lgan bilim, malaka va ko'nikmalar ro'yxati (... ni tahlil etadi, tuzadi (biznes-reja), ishlab chiqadi (marketing strategiyasi),... ga tayyorlik, ko'nikmani namoyon etadi va hokazo);

- o yechimi tinglovchilarning mo'ljallangan o'quv natijalariga erishishini ta'minlaydigan pedagogik vazifalarning belgilanishi (... ni o'rgatish, ... ni bir tizimga solish, ... ni tushuntirish va hokazo).

Tinglovchi – keysologning aniq va bir xilda ifodalangan ta'limiy maqsadlari, o'quv natijalari va vazifalari vaziyatga doir mashqni «qurish» uchun asos bo'ladi.

Muammoning ifodalanishi. Muammo qandaydir harakatlar qilish uchun etilgan zarurat bilan uni amalga oshirish uchun shart- sharoitlar etishmasligi o'rtasidagi ziddiyatning amal qilishi va ifodalanishi shaklidan iboratligi sababli muammoning ifodalanishi ana shu ziddiyatni belgilash, so'ngra uning asosiy tarkibiy qismlari – muammo tuzilmasini (kichik muammolarni) belgilashni nazarda tutadi.

Keys dasturiy kartasining qurilishi. Keys dasturiy kartasining qurilishi keysni ishlab chiqishning eng muhim bosqichlaridan biri. Keysning dasturiy kartasi keys uchun axborot yig'ish va vaziyatni bayon qilish uchun asos bo'ladigan asosiy masalalar (tezislar)ning tuzilmalangan ro'yxatidan iborat bo'ladi.

Quyida keltirilgan misoldagi keysning dasturiy kartasi savollar shaklida ishlab chiqilgan. Bu tinglovchi – keysologning axborot yig'ishi, shu jumladan, intervyu shaklida yig'ishi va uni baen qilishi vazifasini engillashtiradi.

Institusional tizimning izlanishi, tanlanishi. Keysni ishlab chiqishning ushbu bosqichiga kirishishdan oldin keysolog quyidagi qarorlarni qabul qiladi:

- o Keysning qanday (hayotiylik, kabinetli yoki ilmiy- tadqiqotchilik) tusida bo'lishini belgilash.
- o Keys ob'ekti kimlar, nimalar (muayyan shaxs (shaxslar) yoki korxona yoxud ko'p ob'ektl) bo'lishini belgilash.

Faqat shundan keyin keysni ishlab chiquvchi tegishli institusional tizimni tanlaydi (kabinetli keys uchun) yoki topadi (hayotiy yoki ilmiy-tadqiqotchilik keysi uchun).

Institusional tizim – keysologning keys dasturiy kartasini amalga oshirishiga bevosita daxldor bo'lgan ob'ektdir.

Ular quyidagilar bo'lishi mumkin:

- o firma;
- o tashkilot;

- korxona va hokazo.

Axborot yig'ish usullari va vositalarining tanlanishi.

Keys uchun axborot yig'ish usullari sifatida quyidagilar tanlanishi mumkin: intervyu, suhbat, o'rganish (arxiv xujjatlari, hisobotlarni), kuzatuv va hokazo.

Quyidagilar axborot yig'ish vositasi bo'lib xizmat qilishi mumkin: so'rovnoma varag'i, intervyu olish varag'i, anketa, har xil jadvallar, me'yoriy xujjatlar, ilmiy maqola, monografiya, OAV materiallari va boshqa manbalar bilan ishlash usullari.

Axborot yig'ish. Keysga asos bo'ladigan axborotlarni izlash va yig'ish uni yozishdagi muhim muammodir. Quyidagilar axborot manbalari bo'lishi mumkin.

- statistik materiallar, hisobotlar;
- vaziyat ob'ekti faoliyati haqidagi ma'lumotnomalar, axborotlar, prospektlar va boshqa ma'lumotlar;
- Internet;
- ommaviy axborot vositalari;
- korxonaning raqobatchilari, ularning ta'minotchilari va iste'molchilari, tarmoqdagi ekspertlar yoki turli investitsion fondlar tahlilchilari bilan muloqot;
- tinglovchilarning o'quv va diplom loyihalari, magistrlik dissertatsiyalari;
- ilmiy maqolalar, monografiyalar va boshqalar.

Vaziyat. Vaziyat – keysning asosiy tuzilmaviy komponenti hisoblanadi.

Keysda bayon qilingan vaziyat korxonaga shu paytda hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadigan parametrlar, o'zgaruvchan omillarning aniq turkumi shaklida ifodalanadi. Boshqacha aytganda, u vaziyat ob'ekti haqidagi relevant (muammoni hal etish uchun muhim) ma'lumotlar ro'yxatidan iborat bo'ladi.

Vaziyat mazmuni tinglovchilarning kelgusidagi faoliyati uchun xos bo'lgan ishlab turgan korxonalar yoki modellashtirilgan korxonalarning hayotidagi real voqealarga asoslanadi.

Muvaffaqiyatli vaziyatli mashqlar turli ishtirokchilar o'rtasidagi suhbatlarni o'z ichiga olishi mumkin, tinglovchilar (keysdan foydalanuvchilar) vaziyatning realligini his etishlariga yordam beradigan boshqa publististik usullar va vositalar ham ishlatiladi.

Vaziyatning keysdagi bayoni va uning axborot ta'minoti quyidagilarga ko'ra turlicha bo'lishi mumkin:

- xajmiga ko'ra: bir necha jumladan tortib, to yuzlab sahifali matngacha;
- detallashtirish darajasi va axborotga boyligiga ko'ra: tahlil predmetiga bevosita tegishli bo'lmagan axborotning mavjud bo'lishi yoki, aksincha, vaziyat elementlaridan biri haqidagi axborotning bo'lmasligi ham mumkin.

Keysning mavzusi va maqsadiga qarab vaziyatda sheriklar, raqiblar va (yoki) vaziyat sub'ekti birgalikda faoliyat yuritadigan boshqa harakat qiluvchi shaxslar, vaziyat amal qilishi va o'zgarigaiga asos bo'ladigan shart-sharoitlar haqidagi ma'lumotlar ham bo'lishi mumkin.

Vaziyatning bayon qilinishida ishlatilgan to'ldiruvchi materiallar, bir tomondan, keysdan foydalanuvchilarni uni hal etish uchun zarur muayyan tuzilmaga keltirilgan axborot bilan ta'minlaydi, boshqa tomondan esa, vaziyatning ko'rgazmali axborotli negizini tashkil etadi.

Vaziyat modelining qurilishi. Keysologning keysni ishlab chiqish bo'yicha faoliyatining ushbu bosqichidagi mazmunini uning quyidagi qarorlari belgilaydi:

- Keys qanday bo'ladi: syujetli yoki syujetsiz?
- Keysdagi voqealar axborotni bayon qilishning vaqt bo'yicha izchilligi o'tmishdan hozirgi keladigan yoki keys-xotira yoxud bashoratli bo'ladimi?
- Vaziyatga oid mashq qanday janrda bayon qilinadi: hikoya yoki esse yoxud tahliliy yozishma yoki boshqacha shaklda?

Keysolog qabul qilingan yechim asosida vaziyat modelini ko'radi.

Keysdagi vaziyat modeli vaziyat sub'ekti faoliyatining ideal in'ikosidan iborat bo'ladi va ifodalangan muammo tashuvchisi rolini bajaradi. Tashqi ko'rinishiga ko'ra bu hodisalarning muayyan zanjiri yoki hodisalar doirasi, hodisalar bog'lami va shu kabilar bo'lishi mumkin.

Model vaziyatning turga oid belgilarini tanlash asosida shakllantiriladi (...-jadvalga qarang).

Vaziyat modelini qurish muvaffaqiyati uning o'rganilayotgan mavzu yoki o'quv predmetiga muvofiq bo'lishi darajasiga qarab, shuningdek, unda nostandart, muayyan

nuqtai nazarlar borligiga ko'ra belgilanadi. Bu esa, unga muammoning noodatiy yechimini baxsh etib, tadqiqotchilik motivastiyasini hosil qiladi.

Keys matnining yozilishi. Keysolog keysni yozishga kirishishdan oldin quyidagi masalalarga doir yechimlarni qabul qiladi:

- Keys o'z hajmiga ko'ra qisqa yoki o'rtacha miqdorda yoxud katta bo'ladi?
- Bu savolli keysmi yoki keys-topshiriqmi?
- Keysda muammo qanday usulda beriladi?
- usul – muammoni keysolog ifodalaydi.
- usul- vaziyatdagi muammo yaqqol ifodalanadi, lekin bunda vaziyatning zarur elementlaridan biri (masalan, sheriklar haqidagi) axborot bo'lmaydi.
- usul-matnda vaziyat sub'ektlari o'rtasidagi ziddiyat mavhum ifodalanadi.
- Keys tuzilmasi bo'yicha qanday bo'ladi?

Gap shundaki, keys bu shunchaki mohirona bir hikoya yoki muayyan voqealarning optimal sonli sahifalardagi oddiy bayoni emas. Yuqorida qayd qilinganidek, u avvalo, muayyan o'quv maqsadlariga erishish uchun qo'llaniladigan pedagogik vositadir.

Shu sababli keys tuzilmasi uch asosiy tarkibiy qism bilan belgilanadi:

- motivation – keysning dolzarbligi, uning maqsadi va tinglovchi keysni hal qilishda erishadigan o'quv natijalarini belgilaydi;
- syujetli – u keysdagi amaliy vaziyat mazmunini ochib beradigan harakatlar, voqealar majmuidan iborat bo'ladi;
- informasiop – u vaziyat tahlili uchun zarur axborotni o'z ichiga oladi.

Syujetli va informastion qismlar nisbatan mustaqil tarzda va chambarchas bog'liq holda ham amal qilinsh mumkin (...-sxema).

Tinglovchining hal qilishi uchun taklif etiladigan har qanday keysda uning maqsadi va topshirig'i, savollari aniq ifadalangan bo'lishi lozim. Ular topshiriqni hal etish uchun zarur va etarli axborot xajmini o'z ichiga olishi kerak.

Keys mazmunini tashkil qiluvchi asosiy komponentlarining tarkibiy tuzilishini quyidagi 2-sxema ko'rinishida ifodalash mumkin:

2-sxema

KEYS MAZMUNINING TARKIBIY TUZILISHI

